

УДК 339

ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

DETERMINANTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMIES IN GLOBALIZATION CONDITIONS

ДЕТЕРМИНАНТЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИК В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Білик Р.С.

Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича E-mail rslanaosadchuk21@gmail.com

Bilyk R.S.

Ph.D. (economics), Associate Professor, Department of International Economics of Uriy Fedkovych National University of Chernivtsi E-mail: rruslanaosadchuk21@gmail.com

Билык Р.С.

Кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики Черновицкого национального университета им. Юрия Федьковича E-mail rruslanaosadchuk21@gmail.com

Анотація. У статті розглянуті теоретичні підходи щодо сутності інноваційного розвитку, його ролі у формуванні і підвищенні міжнародних конкурентних переваг національної економіки на світових ринках. Проаналізовано проблеми інноваційного розвитку в країнах із трансформаційною економікою, і зокрема України, наголошено на ролі глобалізації в сучасних світових процесах.

Досліджено основні фактори формування інноваційної конкурентоспроможності національної економіки. Розглянуто їх вплив на розвиток інноваційного середовища в Україні. На базі проведеного аналізу окреслені шляхи покращання інноваційно-інвестиційного клімату в Україні та можливості її інтеграції у світовий економічний та інноваційний простір. Обґрунтовано необхідність формування для України довгострокової конкурентної стратегії та проведення радикальних реформ як підвалин реалізації сталого інноваційного розвитку.

Проаналізовано сучасні тенденції у розвитку виробництва інноваційної та високотехнологічної продукції в Україні. Обґрунтовано рекомендації щодо вирішення основних проблем підвищення її експортного потенціалу пов'язаних з недостатністю інвестиційного забезпечення, недосконалістю інноваційного розвитку та механізмів трансферу технологій.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, детермінанти, глобалізація, інноваційна діяльність, інноваційна сфера, міжнародна конкурентоспроможність.

Abstract. The article deals with theoretical approaches to the essence of innovation development, its role in the formation and enhancement of international competitive advantages of the national economy in world markets. The problems of innovative development in the countries with a transformational economy, in particular Ukraine, are analyzed, the role of globalization in modern world processes is emphasized.

The main factors of formation of innovation competitiveness of the national economy are investigated. Their influence on the development of innovation environment in Ukraine is considered. On the basis of the analysis, the ways of improving the innovation and investment

climate in Ukraine and the possibilities of its integration into the world economic, scientific and technological space are outlined. The necessity of forming a long-term competitive strategy for Ukraine and carrying out radical reforms as the basis for the implementation of sustainable innovation development is substantiated.

Modern tendencies in the development of production of innovative and high-tech products in Ukraine are researched. The results of using innovative potential in the development of high-tech branches of economy are analyzed. The recommendations for solving the main problems of increasing its export potential connected with insufficiency of investment support, imperfect innovation development and mechanisms of technology transfer are substantiated.

Key words: *innovation, innovation development, determinants, globalization, innovation activity, innovation sphere, international competitiveness.*

Аннотация. *В статье рассмотрены теоретические подходы к сущности инновационного развития, его роли в формировании и повышении международных конкурентных преимуществ национальной экономики на мировых рынках. Проанализированы проблемы инновационного развития в странах с трансформационной экономикой, и в частности Украины, отмечена роль глобализации в современных мировых процессах.*

Исследованы основные факторы формирования инновационной конкурентоспособности национальной экономики. Рассмотрены их влияние на развитие инновационной среды в Украине. На основе проведенного анализа определены пути улучшения инновационно-инвестиционного климата в Украине и возможности ее интеграции в мировое экономическое и научно-технологическое пространство. Обоснована необходимость формирования для Украины долгосрочной конкурентной стратегии и проведения радикальных реформ как основы реализации устойчивого инновационного развития.

Проанализированы современные тенденции в развитии производства инновационной и высокотехнологичной продукции в Украине. Обоснованы рекомендации по решению основных проблем повышения ее экспортного потенциала связанных с недостаточностью инвестиционного обеспечения, несовершенством инновационного развития и механизмов трансфера технологий.

Ключевые слова: *инновации, инновационное развитие, детерминанты, глобализация, инновационная деятельность, инновационная сфера, международная конкурентоспособность.*

Постановка проблеми. *На сучасному етапі розвитку відбувається потужний вплив процесів глобалізації на функціонування національних економік, їх інтеграція в єдиний економічний та інформаційно-комунікаційний простір. У цих умовах процеси активного включення країни у світові економічні відносини роблять однією з ключових проблем подальшого розвитку економіки вибір пріоритетних напрямів забезпечення довгострокових конкурентних переваг країни, інструментів її формування при відкритості внутрішнього ринку.*

Розширення світогосподарських зв'язків України, посилення залежності національної економіки від процесів глобалізації та інтеграції та, як наслідок, підвищення міжнародної конкуренції актуалізує проблему розвитку національної конкурентоспроможності. Без підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки не можна розраховувати на повноцінну інтеграцію України в світовий економічний простір. Особливістю соціально-економічного розвитку України за роки незалежності є те, що країна проходить різні конкурентні стадії одночасно і це визначає необхідність розробки комплексних взаємопов'язаних стратегій, програм і соціально-економічної політики на середньотермінову та довготермінову перспективу.

Мета статті полягає у дослідженні сутності інноваційного розвитку та визначенні основних детермінант і прикладних проблем, що супроводжують функціонування національної економіки на інноваційних засадах, а також в обґрунтуванні на цій основі головних напрямів удосконалення державної інноваційної політики України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми інноваційного розвитку як важливого чинника міжнародної конкурентоспроможності знаходять своє відображення в багатьох наукових публікаціях. Це пов'язано із підвищенням ролі інноваційності економіки, її технологічним оновленням, а також із пріоритетами, що закладені у стратегії держави. Проведені провідними вітчизняними та зарубіжними вченими і фахівцями дослідження висвітлюють проблеми розвитку інноваційних та технологічних змін як важливого чинника конкурентоспроможності та прискорення економічного розвитку національних економік.

Аналіз даних питань здійснено у наукових працях П. Агійона, Л. Антонюк, Ю. Бажала, О. Білоруса, З. Варналія, Дж. Гелбрейта, В. Касьяненка, Д. Лук'яненка, Н. Мешко, В. Осецького, Ю. Пилипенка, М. Портера, А. Поручника, А. Рум'янцева, П. Самуельсона, В. Сизоненка, Р. Солоу, Е. Тоффлера, А. Філіпенка, С. Циганова, О. Шниркова, Й. Шумпетера, А. Чухна, С. Якубовського та багатьох інших.

Водночас існує об'єктивна необхідність проведення подальших досліджень інноваційного розвитку національних економік в умовах посилення глобальної конкуренції, насамперед у напрямках: виявлення й оцінювання трансформаційних змін в інноваційному середовищі, суперечностей й асиметричного впливу основних детермінант на ці процеси.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційні перетворення та світові інтеграційні процеси змінюють акценти в конкурентній боротьбі, трансформуючи умови та механізми формування інноваційних конкурентних переваг. Глобальні економічні відносини розширюють можливості для вітчизняних підприємств і відкривають доступ до світових ресурсів розвитку. Разом з цим, значно зростають вимоги до рівня їх конкурентоспроможного інноваційно-інвестиційного потенціалу; зростають невизначеність, загрози та ризики для підприємств на національних і світових ринках.

Закономірною тенденцією сучасної глобальної конкуренції є переваги, які засновані на технічних досягненнях і інноваційних проектах. Саме розвиток науки, якість освіти та інформаційне середовище – це фактори, від яких залежить положення країни в глобальній конкуренції. Вони показують рівень спроможності держави генерувати високу інноваційну активність. Нові технології на інноваційних засадах забезпечують зростання ефективності виробництва та дозволяють досягнути головної мети національної конкурентоспроможності – виробництва товарів та послуг, які відповідають вимогам світових ринків та можуть гідно конкурувати з ідентичними товарами інших країн.

Як показує світовий досвід, саме інновації є джерелом економічного зростання та рушійною силою якісних перетворень, передумовою забезпечення та підвищення конкурентоспроможності на всіх рівнях господарювання. Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності економіки країни в цілому проявляється у зростанні продуктивності праці, структурному оновленні економіки, зростанні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей в структурі виробництва та експорту, підвищенні якості продукції, і, як наслідок, розширенні ринків збуту [1, с. 75].

Інноваційна модель економічного зростання ґрунтується на інтенсифікації продукування результатів інтелектуальної діяльності та їх широкому впровадженні у всіх сферах життя та господарювання. За М. Портером запорукою високої конкурентоспроможності економіки є формування та розвиток інноваційних конкурентних переваг [2, с.112].

Глобалізація інноваційної діяльності супроводжується змінами пріоритетів в процесі розроблення та комерціалізації інновацій, переходом до «відкритих» інновацій і відповідно, переходом до «відкритої» бізнес-моделі. Децентралізоване проведення науково-дослідних робіт, застосування аутсорсингу, поєднання конкуренції із співробітництвом шляхом створення стратегічних альянсів посилюють ефективність інноваційного бізнесу, створюють передумови виходу на міжнародні ринки. У відповідності з цими процесами відбувається модернізація інноваційного менеджменту, опанування нових аспектів пов'язаних із глобалізацією високих технологій, виробництва, фінансування. Високорозвинені країни світу прагнуть забезпечити наукоємність виробництва на рівні 3% валового внутрішнього продукту (ВВП), про що свідчать наступні дані. У 2016-2017 рр. наукоємність ВВП у країнах ЄС становила близько 2,0%, у США – 2,6%, у Японії – 3,2%. Тривалий час лідерами в наукоємності ВВП є Швеція та Фінляндія – більше 3,0% [3]. Це показує сталу тенденцію провідних країн до зростання масштабів фінансування наукових досліджень і розробок.

Рівень інноваційного розвитку країни визначається у відповідності до глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index, GII) — дослідження інноваційного клімату країн, яке проводить з 2007 р. школа бізнесу INSEAD, а також Світова організація інтелектуальної власності та Корнельський університет. У рейтингу країн з найбільш інноваційною економікою 2018 р., Україна посіла 43 місце серед 126 країн. з глобальним інноваційним індексом 38,52. Серед країн-лідерів у сфері інновацій: Швейцарія, Нідерланди, Швеція, Великобританія, Сінгапур, США, Фінляндія, Данія, Німеччина, Ізраїль, Південна Корея, Франція, Японія, Канада, Австралія.. Вперше до топ-20 увійшов Китай.[4].

Для визначення конкурентоспроможності країн світу використовують також індекс глобальної конкурентоспроможності. Цей індекс складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників. Останній звіт у «The Global Competitiveness Report 2018» говорить про те, що Україна посіла 83 місце серед 140 країн світу [5].

Практика розвинених країн світу свідчить, що основою сучасної конкурентоспроможності виступають різні види інновації – техніко-технологічні, організаційні, структурні, інституціональні, які створюють конкурентні переваги і дозволяють країнам досягти певного суспільного розвитку. Зазвичай під інноваціями розуміють систему, що складається з трьох основних фаз: генерування ідей та знань; їх спільне використання і поширення між споживачами; застосування цих знань та ідей для вдосконалення продукту [6]. Процеси розробки й упровадження того чи іншого виду інновацій тісно взаємопов'язані, взаємозалежні і не можуть існувати автономно. Тому, у сучасних умовах, головною метою економічної політики для багатьох країн світу, і зокрема України, повинно стати завдання підвищення її конкурентоспроможності на інноваційних засадах і створення для цього сприятливих умов.

На національному рівні уряди багатьох країн активно сприяють розвитку інноваційної сфери, зокрема методами фіскальної політики і прямим державним фінансуванням підтримують проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), що є невід'ємною складовою, разом з вищою освітою, інноваційною сферою. На сьогодні США є світовим лідером за витратами на наукові дослідження й розробки: на частку цієї країни припадає майже 35% від загальносвітових витрат на НДДКР, на європейські країни припадає близько 25%, тоді як на частку Японії – 12%. Активно нарощує витрати на дослідження і розробки Китай – 11% світових витрат [7, с. 87].

Однак якщо в 50–60 рр. ХХ-ст. більшу частину національних НДДКР у розвинених країнах фінансувалося за рахунок державного бюджету, то нині першість перейшла до інших джерел фінансування. Завдяки ним виконується більше половини

всіх наукових досліджень і розробок, а частка приватного сектора в загальнонаціональному обсязі фінансування науки склала складає більше 10%. Приватні компанії, насамперед ТНК, є основними організаторами технологічних інновацій, забезпечують лідерство країни в науково-технічній сфері, зростання продуктивності праці, а значить – конкурентоспроможність та економічне зростання [8, с.56]. Аналіз даних свідчить, що провідні країни світу мають частку витрат на дослідження і розробки у ВВП на рівні від 1,6 до 3,3%. Що стосується України, то частка витрат на науку у ВВП не перевищує 1% [9] і, враховуючи нинішній стан економіки, ситуація залишиться незмінною в найближчі декілька років.

Створення сприятливих умов для розвитку та підвищення ефективності наукової й інноваційної діяльності є пріоритетним завданням державної науково-технічної й інноваційної політики розвинених країн світу. Значна увага з боку держави приділяється проблемам активізації інноваційної діяльності. Постійно зростає кількість інноваційно активних компаній і підприємств, наприклад у США, Японії, Великобританії цей показник становить 75-85%, в Україні на рівні 10%. Збільшується кількість та підвищується ефективність інноваційно-виробничих структур (кількість технопарків у США постійно зростає і становить близько 200, в Україні – більше 10). Зростає питома вага чисельності дослідників у загальносвітовому показнику (країни ЄС – 21%, Китай – 19%, США – 16%, Японія – 8%, Україна – менше 1%) [7, с. 65; 10].

В умовах глобалізації основною конкурентною перевагою є технологічний відрив від конкурентів, тобто здатність провідних кластерів даної країни створювати нові технології і високотехнологічні, наукоємкі продукти. Інакше кажучи, для сучасної міжнародної економіки характерна «гонка технологій». У сучасних умовах глобального розвитку Україна відіграє незначну роль на світовому ринку науково-технічних досягнень. Це пов'язано з недостатнім рівнем її участі в експорті високотехнологічної продукції, в першу чергу, через невисоку ефективність діяльності національної науково-технічної та інноваційної сфери. Україна виробляє значно меншу частку наукоємної продукції на світовому ринку, ніж її частка в світовому науково-технічному потенціалі [11].

Однією із головних причин такого становища є недостатні обсяги фінансування та недосконалість його структура, що вимагає оптимізації. За останні роки на придбання нових матеріалізованих технологій витрачалось більше коштів, ніж на придбання нематеріалізованих (прав на патенти, ліцензії, промислові зразки і т.п.). Також, недосконалими є державні механізми стимулювання та сприяння трансферу технологій. Недостатні результати пов'язані з слабкою дією ринкових конкурентних механізмів, що мають спонукати до створення та впровадження сучасних технологій та інновацій. Все це призводить до скорочення числа наукових та науково-технічних працівників, ускладнює отримання економічної віддачі у вигляді завершених інноваційних розробок і пропозицій та їх реалізації у сферах вітчизняної економіки. Для порівняння частка витрат на НДДКР у ВВП і ВВП на душу населення (у США – близько 1000 дол., в Японії – близько 700 дол., в Росії – близько 100 дол. й Україні – 8 дол. США) [9; 12].

Країни – інноваційні лідери масштабно та ефективно здійснюють інноваційну діяльність, роблять найбільший внесок у світовий інноваційний процес. Індикаторами визначення лідируючих позицій є розвиток високотехнологічних галузей, що стає визначальним для інтенсивного типу економічного відтворення, адже перехід на випуск високотехнологічної продукції супроводжується зниженням матеріало- та енергоємності виробництва, зростанням продуктивності праці і відповідно підвищенням конкурентоспроможності країни. Постійно зростають обсяги високотехнологічної продукції (розвинені країни світу забезпечують 85-90% приросту ВВП за рахунок саме цієї продукції), а також обсяги експорту інноваційної і високотехнологічної продукції [10, с.71]. Сьогодні беззаперечним є той факт, що високотехнологічне виробництво є головним фактором підвищення зайнятості

населення та рівня заробітної плати, що у свою чергу обумовлено інтенсивним зростанням світового виробництва й обсягів експорту високотехнологічної продукції.

Особливості розвитку світової економіки, в умовах посилення глобальної конкуренції, через переорієнтацію виробництва на експорт високотехнологічної продукції зумовило зростання її обсягів на світовому ринку інновацій від 2 до 3 трлн. дол. США на рік, з яких близько 40% належить США, 25% – Японії, 16% – Німеччині, 1% – Росії, і 0,2% – Україні [3; 7]. У той же час обмін науково-технологічними досягненнями за останнє десятиліття зріс більш як у десять разів і став самостійною сферою економічних відносин, здатною впливати на економічне зростання. Сім найбільш розвинених країн світу, що володіють 46 макротехнологіями з 50, контролюють 80% цього ринку [8, с.65].

Як показує світова практика, на країни Західної Європи, США та Японію припадає близько 85% загальносвітової кількості зареєстрованих патентів і ліцензій на техніку, технології та ноу-хау, які знаходяться під контролем транснаціональних корпорацій з цих країн. У загальному обсязі світових патентів нашої державі належить менше 1%. Водночас на Україну припадає більше 2% світового ринку зброї, що свідчить про її вагомий високотехнологічний потенціал [8; 11]. Наявність визнаних у світі наукових шкіл та позиціонування нашої держави на найрезонансніших напрямках світового науково-технологічного розвитку створює передумови для активізації інтеграції у світовий ринок інновацій та вироблення власної стратегії поведінки.

Як свідчать роботи багатьох видатних економістів сучасності, результати науково-технічної діяльності та інноваційні технології, які базуються на впровадженні нових знань, є одним із головних ресурсів, що визначає темпи економічного зростання країни. Моніторинг виконання завдань і оцінювання отриманих результатів за допомогою системи показників і індикаторів розглядається у провідних країнах світу як важлива складова ефективної науково-технічної політики [7; 8; 13].

Дослідники вважають, що найважливішу конкурентну перевагу України складає наявність величезного людського капіталу. Проте наявність людського капіталу – тільки потенційна конкурентна перевага, яка перетворюється на реальну в процесі інноваційної діяльності, тобто створення принципово нових технологій, високотехнологічних продуктів, нових форм організації виробництва та реалізації цих продуктів. Саме у поєднанні науки і виробництва знаходиться найслабкіше місце української економіки [1; 15; 17].

Україна в порівнянні з багатьма іншими країнами має і інші конкурентні переваги. До таких відноситься: вигідне географічне розташування країни та запаси природних ресурсів; потужна матеріально-технічна та наукова база. кваліфіковані трудові ресурси. Однак реалізація національних конкурентних переваг ускладнюється неефективністю їх використання. Адже головний показник конкурентоспроможності країни на світовому ринку – рівень ефективності використання всіх економічних ресурсів і насамперед праці.

Конкурентоспроможність українських виробників ґрунтується також на відносно низькому рівні внутрішніх цін на сировину: вугілля, залізну руду, електроенергію, а також занижений курс національної валюти, низьку вартість робочої сили, пряме і приховане субсидування державою базових галузей економіки. Крім того, певну роль у справі підтримки конкурентоспроможності вітчизняних підприємств відіграють низькі ціни на оновлення і модернізацію основних фондів. Знос основних фондів у промисловості України перевищує 50%. Резерви зростання експорту на старій виробничій базі практично вичерпані. Висока енергоємність базових (галузей економіки в умовах постійного зростання цін на енергоносії і використання застарілих технологій у виробничому процесі негативно впливають на рівень виробничих витрат і якість продукції, знижуючи таким конкурентоспроможність українських виробників на світових ринках [16].

Українська економіка має необхідний потенціал для забезпечення ефективного розвитку, однак її сировинна орієнтація посилюється, що не забезпечує довгострокову конкурентоспроможність і робить національну економіку залежною від зовнішньої кон'юнктури глобального світу. Економіка України все більше виступає як сировинний додаток високоінформатизованих і технологічно розвинених держав. У сформованих умовах підвищити конкурентоспроможність національної економіки можна диверсифікуючи економіку і розвиваючи високотехнологічні сектори, а також розвиваючи потенціал нових факторів конкурентоспроможності. Особливої актуальності набуває блок інституційних факторів. Конкурентоспроможність національної економіки є, як правило, результатом різних додатків, деякі з них, зокрема, взаємно підсилюють один одного, породжуючи синергетичний ефект.

Для переходу вітчизняної економіки на якісно новий етап розвитку та підвищення рівня інноваційних конкурентних переваг необхідно розробити ефективну систему державного управління, спрямовану на реалізацію політики перерозподілу ресурсів на користь інноваційного розвитку шляхом підтримки наукоємних, високотехнологічних та експортоорієнтованих галузей, формування попиту на інтелектуальну продукцію, впровадження прогресивних нововведень у виробничий процес. Високий рівень технологічної готовності міг би стати підґрунтям для підвищення конкурентоспроможності інноваційної продукції українських компаній на зовнішніх ринках, а впровадження передових інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності урядових структур дозволило значно підвищити оцінку країни в рейтингах у позиції ефективності їх роботи [17].

Аналіз структурних трансформацій та технологічних перетворень в Україні доводять, що стан інноваційної активності, рівень впровадження інновацій, а також ступінь відтворення ринкового сегмента виготовленого інноваційного продукту залишаються недостатніми, щоб сформувані необхідні економічні передумови для реалізації кардинальних інноваційних перетворень у національній економіці. Враховуючи особливості перебігу інноваційних зрушень у період відновлювального зростання (2000-2017 рр.), що апріорі мали б бути зумовлені насамперед рівнем інвестиційної зацікавленості нерезидентів щодо участі у розбудові сектора вітчизняного наукомісткого виробництва та результативністю національної індустрії високих технологій, зауважимо, що високотехнологічний сектор не став рушієм економічного зростання України, а тому річні коливання виробничої та експортної динаміки останнього були зумовлені здебільшого зміною умов щодо провадження суб'єктами господарювання зовнішньоекономічної діяльності. Україна прагнучи усунути бар'єри на шляху здійснення торговельних операцій на світовому ринку та водночас цілковито ігноруючи потреби і необхідність розбудови насамперед внутрішнього ринку в результаті реалізації такого бачення розвитку економічної та інноваційної системи країни опинилась в умовах, коли частка вітчизняного високотехнологічного сектора у світовому обсязі створеної високотехнологічними видами промислової діяльності доданої вартості хоча і збільшилася упродовж 2000-2017 рр. більше ніж у 2 рази, однак за підсумком 2017 р. не перевищила 0,1% [12].

В умовах посилення глобальної конкуренції, Україна не створивши сприятливих умов для розвитку високотехнологічного виробництва, не визначивши його як пріоритетний напрям розвитку економіки, втрачатиме не лише доходи, а й основний рушій інноваційного розвитку країни. Крім того, Україна може буде позбавлена права, будь-яким, чином впливати на інноваційну та технологічну політику, що реалізується на міжнародному ринку високотехнологічної продукції, а цим правом успішно користуються розвинені країни світу – США, країни ЄС, Японія, Китай тощо [10; 11].

Глобалізація справляє особливий вплив на економіку країн, в яких відбувається ринкова трансформація інверсійного типу. Зокрема в Україні проведення невиважених, штучних реформаторських дій, особливо в процесі реформування власності, призвели

до відчуження держави від інноваційних процесів, незацікавленості бізнесу до змін науково-організаційної комбінації факторів виробництва з метою розробки і впровадження нових видів споживчих товарів, новітніх технологій, виробничих і транспортних засобів, відкриття нових ринків і форм організації підприємництва. В результаті негативних процесів постійно знижується показник наукоємності ВВП, який становить менше 1% [11].

Для країн, які визнають необхідність підтримання інноваційного напрямку розвитку економіки та тільки стають на цей шлях, і зокрема України, актуальним стає питання пошуку джерел фінансування інноваційної діяльності та використання для цього сучасних фінансових методів і інструментів. Головною перешкодою для інноваційного розвитку в Україні є недостатнє фінансування. Так, у 2017 р. фінансування досліджень і розробок склало лише 0,62% ВВП, а з державного бюджету – тільки 0,21% ВВП. Це у багато разів менше, ніж у розвинених країнах (від 1,7% у Канаді до 4,7% у Південній Кореї). Абсолютний показник фінансування зменшується, відповідно, у сотні разів [12].

Впровадження НДДКР у виробництво, міжнародний трансфер технологій є ризиковим та потребує значних фінансових ресурсів, тому особливого значення набуває потреба у використанні найбільш ефективних фінансових інструментів, зокрема у зовнішньому фінансуванні. Водночас, одним із негативних наслідків залучення іноземних інвестицій у інноваційну діяльність є втрата значної частки прибутків від виходу на ринок інноваційних технологій. За таких умов важливо використовувати позитивний досвід інших країн у залученні іноземних інвестицій в інноваційну діяльність.

Ситуація в західних країнах істотно відрізняється від української. Особливий інтерес у розвитку інноваційної сфери представляє досвід країн Європейського союзу, США, Японії, Канади, Ізраїлю. Центральне місце в цій системі займає сфера НДДКР, впровадження і міжнародний трансфер новітніх технологій на основі залучення для цього різних джерел фінансування і використання таких фінансових інструментів: пільгове кредитування і оподаткування, страхування і пряме фінансування інноваційного бізнесу [7; 10].

Однією з основних цілей ЄС протягом останнього десятиліття є підвищення рівня його конкурентоспроможності через зростання інвестицій у наукову сферу. Лісабонською стратегією встановлено мету: 3% ВВП має припадати на виконання наукових досліджень і розробок. Хоча до 2010 р. ця мета не була досягнута, вона залишилася одним з п'яти ключових завдань в рамках стратегії Європа-2020, прийнятій у 2010 р. Для надання відповідних пільг інноваційним підприємствам створюються спеціальні інститути: міністерства і відомства, науково-технічні і технологічні фонди, технопаркові структури, комерційні банки, страхові фонди і т.д. Діяльність цих інститутів заснована на законах про підтримку інноваційного бізнесу, захист промислової і інтелектуальної власності [7].

Прагнення України інтегруватися у світовий та європейський інноваційний простір та створення в країні довгострокових умов зростання конкурентоспроможності національної економіки обумовлюють необхідність модернізації механізмів інноваційного розвитку. Різні рівні науково-технологічного розвитку країн ЄС мотивують розробку специфічних підходів адаптації інструментів поглиблення інноваційно-технологічного співробітництва, координації інтеграційних процесів і макроекономічної політики [11].

На сучасному етапі розвитку економіки України виникла об'єктивна необхідність активізації інноваційно-інвестиційної діяльності, бо саме вона є вирішальною ланкою всієї економічної політики держави, яка забезпечує стабільне економічне зростання країни, посилює експортний потенціал та іноваційні конкурентні переваги на світових ринках. Водночас суттєві структурно-технологічні зрушення в

економіці, ринковій та інформаційно-комунікаційній інфраструктурі вимагають потужного фінансового забезпечення.

Істотним недоліком системи національного регулювання розвитку інноваційно-інвестиційної сфери є те, що вона, на відміну від законодавства більшості країн світу, не лише не сприяє розширенню джерел фінансування інноваційно-інвестиційного розвитку, але й протидіє залученню небюджетних коштів та унеможливорює формування спеціальних, зокрема відомчих, фондів фінансування інновацій. Це значною мірою позначилося на ставленні корпоративного сектора до фінансування досліджень та розробок. Навіть там, де такі фонди створювалися ініціативно, їхні кошти вилучали до державного бюджету. Позиція корпоративного сектора щодо фінансування наукових досліджень і розробок, та ставлення держави до неї є сьогодні головними причинами того, що витрати недержавного сектора на наукові дослідження продовжують скорочуватися. При цьому, як показує світовий досвід, акумулювання власних коштів – досить тривалий процес. Відповідно оновлення техніки, впровадження нових технологій відбувається повільно. Тому, на практиці часто використовуються зовнішні запозичення, що дозволяють значно пришвидшити процес інноваційного розвитку [15].

Проблема фінансування інноваційно орієнтованої економіки має складне підгрунття, пов'язане з питанням стійкості фінансового сектору, використання нестандартних заходів підтримки та зміцнення впливу фінансових інститутів на інноваційний розвиток. Посилюється нормативно роль інституціонального напряму різних версій, наукових шкіл та течій фінансово-економічного спрямування цієї теорії. Зростання інтересу науковців до положень інституціоналізму обумовлено загостренням конкурентної боротьби у світовому господарстві, підвищенням значення інновацій у конкуренції національних економік.

Висновки. У сучасному глобалізованому світі інноваційний тип розвитку визначає конкурентні позиції країн на міжнародних ринках. Концентрація найбільш прибуткових видів бізнесу в інноваційно розвинених країнах відбувається за рахунок високої питомої ваги в продукції доданої вартості в ціні продукту, формуванням високотехнологічної структури національного виробництва, зосередженням значних фінансових потоків. Загострення конкурентної боротьби супроводжується протилежними тенденціями, а саме: об'єднанням зусиль і ресурсів, співробітництвом у вигляді союзів і альянсів. Це дозволяє реалізувати спільну інноваційну політику, розширити присутність високотехнологічної товарної продукції на світових ринках.

Інноваційний розвиток національних економік в умовах глобалізації потребує наявності значних ресурсів, і насамперед фінансових. При цьому, основним завданням органів державної влади та наукових установ має стати розробка і реалізація програмної політики щодо збільшення фінансування розробок, впровадження та експорту інноваційних товарів і технологій. Фінансування може здійснюватися за рахунок власних коштів підприємств, коштів з державного бюджету, коштів інвесторів, у т.ч. іноземних, банківських кредитів.

Список використаних джерел

1. Інноваційний розвиток економіки: процеси та явища: монографія / за ред. В.Я. Швеця, М.С. Пашкевич. – Дніпропетровськ: НГУ, 2013. – 612 с.
2. Портер М. Конкуренція / М. Портер – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
3. Eurostat (2017) Enterprises by type of innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

4. Global Innovation Index: Explore the interactive database of the GII 2018 indicators [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.globalinnovationindex.org/analysis_indicator
5. Індекс глобальної конкурентоспроможності. : [Електронний ресурс]: Звіт «The Global Competitiveness Report 2018» [Режим доступу]: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018-5>.
6. Про інноваційну діяльність: Закон України №40-IV від 4.07.2002 р. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
7. Инновационные перспективы США, ЕС, Японии (технологические приоритеты и методология формирования) / Отв. ред. А. А. Дынкин. – М.: ИМЭМО РАН, 2013. – 345 с.
8. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія: У 2 т. – Т.І. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін. – К.: КНЕУ, 2006.– 816 с.
9. Інноваційна спроможність та технологічна готовність української економіки у міжнародних порівняннях [Електронний ресурс] / Український інститут науково-технічної і економічної інформації. – Режим доступу: http://www.uinte.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432
10. Стратегії високотехнологічного розвитку в умовах глобалізації: національний та корпоративний аспекти: Монографія / За ред. Н.П. Мешко. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 472 с.
11. Трансформація інноваційного потенціалу України в умовах інтеграції у світову економіку: Монографія / Під ред. В.І Крамаренко, А.П.Рум'янцева. – Сімферополь: ТНУ ім. В.І. Вернадського, 2013.– 390 с.
12. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Ризики та перспективи розвитку України у період посткризового відновлення: монографія / А.І Даніленко, В.В. Зимовець, В.І. Сіденко та ін.; за ред. А.І Даніленко. – К.: ІЕП НАН України, 2012. – 348 с.
14. Циганов С.А. Теоретичні основи політики економічного розвитку та механізм її реалізації в контексті глобалізаційних викликів / С.А Циганов, В.О. Сизоненко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: Науковий журнал. – 2014. – № 5-6. – С.105-112.
15. Пилипенко Ю.І. Детермінанти інноваційного розвитку економічної системи України / Ю.І. Пилипенко // Економічний вісник. – 2013. – №2. – С.28-37.
16. Сучасна Україна в глобальному середовищі: стратегічні орієнтири економічного розвитку: монографія / за ред. Н. Стукало, Н. Мешко. – Дніпропетровськ: ДНУ ім. О. Гончара, «Інновація», 2015. – 510 с.
17. Національні проекти у стратегії економічної модернізації України / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Бережний, та ін. – К.: НІСД, 2013.–144 с.

References

1. Innovatsiynyy rozvytok ekonomiky: protsesy ta yavlyshcha: monohrafiya / by red. V.YA. Shvetsya, M.S. Pashkevych. – Dnipropetrovs'k: NHU, 2013. – 612 s.
2. Porter M. Konkurentsia / M. Porter – М.: Izatel'skyu dom «Vyl'yams», 2005. – 608 s.
3. Eurostat (2017) Enterprises by type of innovation. Available at: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
4. Global Innovation Index: Explore the interactive database of the GII 2018 indicators. Available at: http://www.globalinnovationindex.org/analysis_indicator
5. Indeks hlobal'noyi konkurentospromozhnosti: Zvit «The Global Competitiveness Report 2018». Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018-5>.

6. Pro innovatsiynu diyal'nist': Zakon Ukrainy №40-IV vid 4.07.2002 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
7. Innovatsionnyye perspektivy SSHA, YES, Yaponii (tekhnologicheskkiye prioritety i metodologiya formirovaniya) / by red. A. A. Dynkin. – M.: IMEMO RAN, 2013. – 345 s.
8. Upravlinnya mizhnarodnoyu konkurentospromozhnistyu v umovakh hlobalizatsiyi ekonomichnoho rozvytku: monohrafiya: U 2 t. – T.I. / by D.H. Luk'yanenko, A.M. Poruchnyk, L.L. Antonyuk ta in. – K.: KNEU, 2006.–816 s.
9. Innovatsiyna spromozhnist' ta tekhnolohichna hotovnist' ukrayins'koyi ekonomiky u mizhnarodnykh porivnyannyakh / Ukrainy's'kyi instytut naukovo-tekhnichnoyi i ekonomichnoyi informatsiyi. Available at: http://www.uitei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=432
10. Stratehiyi vysokotekhnolohichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsiyi: natsional'nyy ta korporatyvnyy aspekty: monohrafiya / by red. N.P. Meshko. – Donetsk: Yuho-Vostok, 2012. – 472 s.
11. Transformatsiya innovatsiynoho potentsialu Ukrainy v umovakh intehratsiyi u svitovu ekonomiku: monohrafiya / by red. V.I Kramarenko, A.P.Rum'yantseva. – Simferopol': TNU im. V.I. Vernads'koho, 2013. – 390 s.
12. Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrctat.gov.ua>.
13. Ryzky ta perspektivy rozvytku Ukrainy u period postkryzovoho vidnovlennya: monohrafiya / by A.I Danilenko, V.V. Zymovets', V.I. Sidenko ta in.; by red. A.I Danilenko. – K.: IEP NAN Ukrainy, 2012. – 348 s.
14. Tsyganov S.A. Teoretychni osnovy polityky ekonomichnoho rozvytku ta mekhanizm yiyi realizatsiyi v konteksti hlobalizatsiyinykh vyklykiv / by S.A Tsyganov, V.O. Syzonenko // Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo: Naukovyy zhurnal. – 2014. – № 5-6. – S.105-112.
15. Pylypenko YU.I. Determinanty innovatsiynoho rozvytku ekonomichnoyi systemy Ukrainy / YU.I. Pylypenko // Ekonomichnyy visnyk. – 2013. – №2. – S.28-37.
16. Suchasna Ukraina v hlobal'nomu seredovyschi: stratehichni oriyentyry ekonomichnoho rozvytku: monohrafiya / by red. N. Stukalo, N. Meshko. – Dnipropetrovs'k: DNU im. O. Honchara, «Innovatsiya», 2015. – 510 s.
17. Natsional'ni proekty u stratehiyi ekonomichnoyi modernizatsiyi Ukrainy / by YA.A. Zhalilo, D.S. Pokryshka, YA.V. Berezhnyy, ta in. – K.: NISD, 2013. – 144 s.